

Nordiska
ministerrådet

Femtio år av nordiskt jämställdhets- samarbete

1974–2024

Innehåll

Inledning	3
Årtal i det officiella nordiska jämställdhets-samarbetet	5
Från moderskapsförsäkring till delad föräldraledighet	10
Kvinnostrejken startade tredje vågens feminism på Island	16
Nordisk databas samlar jämställdhets-indikatorer	20
Lesbiska aktivister tog täten i jämställdhetsarbetet	23
Tidslinje, exempel på jämställdhets-reformer i de nordiska länderna	27
Sexualpolitiken förenar och delar Norden	29
Nya institutioner med jämställdhet på agendan	34
Färöarna, Grönland och Åland: Unika perspektiv i det nordiska samarbetet	40
Nyckelbudskap	47
Om den här publikationen	50

Den här publikationen finns även som en webbtillgänglig online-version:

<https://pub.norden.org/nord2024-036>

Inledning

I år är det 50 år sedan Nordiska ministerrådet fattade beslut om ett officiellt samarbete mellan de nordiska regeringarna i jämställdhetsfrågor. Under det halvsekel som det nordiska samarbetet pågått har formerna både utvecklats och förändrats, och sedan 2020 omfattar det även hbtqi-personers rättigheter. Idag står regionen enad kring en bred politisk plattform med syftet att förbättra jämställdheten och uppnå lika rättigheter och möjligheter för alla.

För att göra kloka vägval framåt är det viktigt med kunskap om den historia som många av oss bygger vidare på. Därför har NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, som är de nordiska jämställdhetsministrarnas samarbetsorgan, tagit fram denna jubileumspublikation. Vi har intervjuat åtta personer med olika bakgrund och kunskap, bett dem reflektera över åren som gått och även blicka lite framåt.

"Vad har hänt under dessa 50 år? Hur såg situationen ut 1974, finns det några händelser som haft en speciell betydelse och vad kan sägas om det nordiska samarbetet och dess betydelse för jämställdhetsarbetet i Norden?"

Publikationen gör inte anspråk på att vara heltäckande, den gör några nedslag i historiska händelser genom personer som förmedlar sin kunskap, erfarenhet och personliga reflektioner. Intervjuerna har fokus på teman som familje- och välfärdspolitik, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, jämställdhetspolitikens organisering och hbtqi-personers rättigheter.

Under dessa 50 år har enträget arbete från aktiva inom både civilsamhället och politiken gjort Norden till en av världens mest jämställda regioner. Men vi kan inte slå oss till ro med det, uppnådda framgångar måste försvaras. Och trots

att jämställdhetsarbetet har varit prioriterat i Norden finns det fortfarande tydliga skillnader när det gäller villkoren för kvinnor, män och hbtqi-personer i Norden. De nordiska länderna brottas exempelvis med en både vertikalt och horisontalt könssegregerad arbetsmarknad, hbtqi-personer utsätts för kränkningar, hot och våld i högre utsträckning än andra och vi ser fortfarande markanta löneskillnader mellan kvinnor och män.

Därför fortsätter det nordiska samarbetet om jämställdhet och hbtqi-frågor. Nästa år träder ett nytt samarbetsprogram på området i kraft, för perioden 2025–2030. I det återfinns frågor som den könsuppdelade arbetsmarknaden, stereotypa normer knutna till kön, könsidentitet och sexualitet samt jämställdhetsutmaningar i relation till det gröna skiftet.

Vi hoppas att denna jubileumspublikation kan ge verksamma inom området en möjlighet att reflektera över tiden som gått. Att känna stolthet över de framsteg som gjorts, men också en vilja och kraft att ta tag i nuvarande och framtida utmaningar.

Det nordiska samarbetet

Det officiella nordiska samarbetet sker inom ramen för Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet och omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland. 1974 beslutade Nordiska ministerrådet att alla nordiska regeringar skulle utse en person som skulle hålla kontakt med de andra nordiska regeringarna i jämställdhetsfrågor. Några år senare fanns ett handlingsprogram för nordiskt samarbete i jämställdhetsfrågor, och det upprättades en ämbetsmannakommitté. 2020 utökades detta samarbete till att omfatta lgbti-personers rättigheter.

[Läs mer om det nordiska samarbetet på jämställdhet- och lgbti-området.](#)

Årtal i det officiella nordiska jämställdhetssamarbetet

I december år 1974 beslutar Nordiska ministerrådet att alla regeringar i Norden ska utse en person till att hålla kontakt med de övriga regeringarnas administrationer i jämställdhetsfrågor. Detta ses som starten på det nordiska jämställdhetssamarbetet.

Nedan finner du viktiga årtal, och kort information om vad som varit prioriterade teman för det nordiska jämställdhetssamarbetet.

1974

Nordiska ministerrådet beslutar i december 1974 att alla nordiska regeringar ska utse en person till att hålla kontakt med de övriga nordiska regeringarnas administrationer i jämställdhetsfrågor.

1975

En nordisk kontaktgrupp för jämställdhetsfrågor tillsätts och det första kontaktgruppsmötet hålls i april 1975.

1978

På ett möte mellan Nordiska rådets social- och miljöutskott och samarbetsministrarna för Nordiska ministerrådet godkänns handlingsplanen för nordiskt samarbete om jämställdhetsfrågor. På mötet föreslås det att man upprättar en ämbetsmannakommitté för jämställdhetsfrågor (ÄK-JÄM).

1980

Jämställdhetsministrarna övertar ansvaret för det nordiska jämställdhetssamarbetet

1981

En rådgivare som arbetar med jämställdhet som sitt huvudsakliga arbetsområde anställs vid Nordiska ministerrådets sekretariat.

1982

Det första samarbetsprogrammet för det nordiska jämställdhetsarbetet godkänns av ministerrådet för jämställdhet.

1988

Jämställdhetsministrarna övertar ansvaret för det nordiska jämställdhetssamarbetet

MR-JÄM godkänner det andra samarbetsprogrammet för det nordiska jämställdhetsarbetet 1989–1993

Prioriterade teman:

- Kvinnors roll i den ekonomiska utvecklingen
- Kvinnors och mäns möjligheter att kombinera familje- och arbetsliv

1995

MR-JÄM godkänner det tredje samarbetsprogrammet för det nordiska jämställdhetsarbetet 1995–2000.

Prioriterade teman:

- Att främja kvinnors och mäns lika tillgång till de politiska och ekonomiska beslutsprocesserna
- Att främja kvinnors och mäns ekonomiska jämställdhet och inflytande
- Att främja ett jämställt arbetsliv
- Att förbättra både kvinnors och mäns möjligheter att förena föräldraskap och förvärvsarbete
- Att påverka det europeiska och den internationella utvecklingen på jämställdhetsområdet

Nordiska institutet för kvinno- och könsforskning, NIKK, grundläggs och placeras vid Universitetet i Oslo.

2000

Nordiska ministerrådet beslutar om alla sektors ansvar för jämställdhetsintegrering.

MR-JÄM godkänner det fjärde samarbetsprogrammet för det nordiska jämställdhetsarbetet 2001–2005.

Prioriterade teman:

- Integrering av ett genusperspektiv i de nordiska statsbudgetarna
- Män och jämställdhet
- Våld mot kvinnor

2004

Ett jubileumsseminarium – 30 år av nordiskt jämställdhetssamarbete – arrangeras i Reykjavik.

2006

MR-JÄM godkänner det femte samarbetsprogrammet för det nordiska jämställdhetsarbetet 2006–2010.

Prioriterade teman:

- Kön och makt
- Kön och ungdom

2010

Det sjätte fyraåriga samarbetsprogrammet för det nordiska jämställdhetssamarbetet 2011–2014 utarbetas under det danska ordförandeskapet.

Prioriterade teman:

- Utbildning
- Arbetsmarknad
- Etnicitet
- Våld

2011

Nordiska institutet för kvinno- och könsforskning, NIKK, upphör med verksamheten i samband med en ombildning till nordiskt samarbetsorgan.

2012

Samarbetsorganet NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, placeras vid Göteborgs universitet efter en anbudsruna i Norden.

2013

En nordisk fond för jämställdhetsaktiviteter inrättas och den första utlysningen av projektmedel sker.

2014

40-årsjubileet för det nordiska jämställdhetspolitiska samarbetet uppmärksammas bland annat på Nordiskt forum i Malmö i juni och på en konferens i Reykjavik i augusti.

2015

Det sjunde samarbetsprogrammet träder i kraft. Det innehåller prioriteringarna:

- Det offentliga rummet
- Velfärd och innovation

2019

Det åttonde samarbetsprogrammet för jämställdhet antas för perioden 2019–2022. Prioriterade teman är:

- Framtidens arbetsliv och tillväxt
- Velfärd, hälsa och livskvalitet
- Makt och inflytande
- Jämställdhetsarbete med fokus på män och maskuliniteter

Programmet förlängs till 2024 och får 2020 ett tillägg när det nordiska samarbetet utökas till att inkludera hbtqi-personers rättigheter och möjligheter i Norden.

2020

I januari utökas det nordiska samarbetet och inkluderar nu ett samarbete för lika rättigheter och möjligheter för hbtqi-personer i Norden. Arbetet leds av de nordiska jämställdhetsministrarna som utgör ministerrådet för jämställdhet och hbtqi.

2021

En nordisk hbtqi-fond inrättas som syftar till att stimulera nordiskt samarbete på hbtqi-området. Första utlysningen genomförs i september.

2024

Samarbetsprogrammet för jämställdhet och hbtqi åren 2025–2030 utarbetas under det svenska ordförandeskapet.

A photograph of a man with glasses and a red sweater holding a young child in a kitchen. The man is looking down at the child, who is looking towards the camera. The child is wearing a yellow sweater and leopard print pants. The background shows a kitchen sink with a faucet and a dish rack.

"Jämställdhets- och familjepolitiken har blivit en viktig del av vår nordiska identitet, och något som utmärker oss internationellt"

Anne Lise Ellingsaeter

Från moderskapsförsäkring till delad föräldraledighet

En generös föräldraförsäkring och rätten till barnomsorg är två av de jämställdhetsreformer som bidragit till att kvinnor i Norden är bland de mest yrkesaktiva i världen. 1974, samma år som det nordiska jämställdhetspolitiska samarbetet inleddes, blev Sverige det första landet i världen att införa allmän föräldraförsäkring, vilket innebar att inte bara mammor utan även pappor kunde vara hemma när barnen är små. Anne Lise Ellingsæter, professor emeritus i sociologi vid Oslo universitet berättar om 1970-talets förändrade familjepolitik.

Anne Lise Ellingsæter,
professor emeritus i
sociologi vid Oslo
universitet (Pressbild
upphovsrätt, Universitet i
Oslo)

– Beslutet visar på en papparoll i förändring. Att man öppnade för att pappor kunde vara hemma är ett uttryck för att man började se på pappor på ett nytt sätt, säger Anne Lise Ellingsæter. Hon är aktuell med boken "Nordic Earner-Carer Politics: A Comparative and Historical Analysis", som berättar historien om de senaste 50 årens familjepolitik i Norden.

– Det var på 1970-talet som de flesta fröna såddes till den modellen vi har idag, som bygger på att kvinnor och män bör dela på ansvaret för såväl försörjningen som för omsorgen om barn och hem, säger Anne Lise Ellingsæter.

När de nordiska länderna började samarbeta kring jämställdhetsfrågor år 1974 var hon själv student och snart färdig sociolog.

– I min uppsats intervjuade jag hemmafruar som vittnade om ensamhet och tristess.

Att hon skulle fortsätta inom akademien som forskare var inte självklart men nu, år 2024, har hon forskat om familjepolitik och jämställdhet i över 30 år.

Vid sidan av införandet av allmän föräldraförsäkring ser Anne Lise Ellingsæter att även beslutet att bygga ut en offentligt finansierad barnomsorg har haft stor betydelse för kvinnors möjligheter att yrkesarbeta och göra karriär.

– Det är reformerna inom de här två områdena som är kärnan i den nordiska familjepolitiken, säger hon.

Även om mammor fortfarande tar ut större del av föräldraledigheten än pappor menar hon att förändringen som har skett under de senaste 50 åren är genomgripande. Hon konstaterar att det idag i princip råder konsensus kring flera av de familjepolitiska frågorna som vållade livlig debatt på 1970-talet.

– Det fanns till exempel en oro för att barnomsorgen kunde påverka barnen negativt. Många menade att det kunde vara skadligt för barnen att vara ifrån sina föräldrar, och tillbringa flera timmar om dagen på en institution. Sådana resonemang fanns kvar även efter 1970-talet, särskilt i Norge och Finland, men det är något vi sällan hör idag.

Det finns inga riksdagspartier som företräder en sådan linje utan tvärtom är inställningen

Familjepolitiska stridsfrågor

Det finns flera exempel genom åren, där politiska konflikter har blossat upp kring familjepolitiken.

I Norge pågick till exempel en strid mellan de politiska blocken om "pappamånaderna" som kulminerade efter valet år 2013. År 2014 kortade den nyttillträdde borgerliga regeringen ner de öronmärkta veckorna från 14 veckor till 10 men år 2018, höjdes antalet veckor igen.

I Sverige har konflikterna kring familjepolitiken blivit särskilt synliga i turerna kring vårdnadsbidraget, som kan sökas av föräldrar som inte nyttjar barnomsorgen. Bidraget infördes för första gången år 1994, av en borgerlig regering, men avskaffades samma år av Socialdemokraterna efter ett regeringsskifte. Sedan infördes det igen av en borgerlig regering år 2008, för att än en gång avskaffas år 2016. Även i Norge har vårdnadsbidraget blivit en stridsfråga mellan de politiska blocken medan bidragsformen är mindre laddad i till exempel Finland. Det främsta argumentet för vårdnadsbidrag brukar vara att det ger större valfrihet för föräldrar. Det främsta argumentet emot är att det får en inlåsandefekt för kvinnor.

att förskolan är bra och utvecklande för barnen. Stödet för offentlig barnomsorg är ganska kompakt i alla de nordiska länderna skulle jag säga.

Jämfört med övriga världen var kvinnor i Norden tidiga med att börja yrkesarbeta. Ibland framställs det som att det var de politiska reformerna som styrde kvinnor i Norden ut på arbetsmarknaden, men så var det inte, betonar Anne Lise Ellingsæter. Tvärtom kom reformerna till efter påtryckningar från kvinnorörelsen, där många såg yrkesarbete som en möjlighet till ekonomisk självständighet.

– Det var inte så att staten sa åt kvinnor att gå ut på arbetsmarknaden utan kvinnor *ville* jobba. Välfärdsmodellen och familjepolitiken som vi har här i Norden har vuxit fram i ett samspel där samhällsförändringar har mötts av möjliggörande politiska reformer.

På 1970-talet hade den nordiska familjepolitiken ett tydligt jämställdhetsfokus, men med åren ser Anne Lise Ellingsæter att motivet delvis har förändrats.

"För 50 år sedan pratade man om att reformerna skulle ge ökade möjligheter för kvinnor. Nu pratar vi i stället mer om barnens behov."

Hon tar som exempel att vi numera inte i första hand tycker att pappor ska ta mer ansvar hemma för att kvinnor ska kunna yrkesarbeta på samma villkor som män, utan för att barnen behöver sina föräldrars närvaro och omsorg.

Genom åren har debatten om papparollen gått från att handla om huruvida män alls är lämpliga att ta hand om små barn till att handla om att det är viktigt att pappor tar den rollen.

Även i synen på barnomsorgen har barnens behov alltmer hamnat i fokus och verksamheten har fått en tydligare pedagogisk inriktning.

– Det ses inte längre i första hand som en plats där barn tas omhand så att föräldrarna kan jobba, utan också som en verksamhet som bidrar till barnens utveckling.

Förändringen i synen på papparollen, och den starkare betoningen av pappors betydelse som omsorgsgivare, återspeglas i familjepolitiken genom införandet av de så kallade "pappamånaderna". För att uppmuntra fler pappor att ta ansvar hemma har de nordiska länderna steg för steg, om än i olika omfattning och takt, öronmärkt en allt större del av föräldraledigheten åt respektive förälder.

Anne Lise Ellingsæter beskriver det som att det har skett en stegvis förändring i synen på mäns och kvinnors roller i arbetslivet och i hemmet, men utvecklingen

har inte i alla lägen varit friktionsfri utan frågorna har skapat konflikter. Förslag om att införa pappamånader har till exempel i flera fall blivit stridsfrågor mellan de politiska blocken med socialdemokrater, vänsterpartierna och delvis liberalerna på ena sidan och högerpartierna på andra.

– Striden har ofta stått mellan de två kärnvärdena "jämställdhet" och "valfrihet".

Anne Lise Ellingsæter beskriver det som att Sverige ofta har fungerat som draglok i utvecklingen av den nordiska familjepolitiken. Det är oftast Sverige som har varit först med att genomföra reformer, men det finns tillfällen där andra nordiska länder har tagit täten. Norge var till exempel, år 1993, först ut med att öronmärka delar av föräldraledigheten åt respektive förälder.

Sett till de senaste två decennierna är det framför allt Island som sticker ut. Landet var visserligen sist i Norden med att öronmärka föräldradagar, men när det väl gjordes infördes den mest radikala föräldraledighetsmodellen i Norden ur jämställdhetsperspektiv. Sedan år 2021 har varje förälder rätt till sex månaders föräldraledighet där högst sex veckor kan överlåtas till den andra föräldern.

– Införandet av delad föräldraledighet på Island tycker jag visar att det kan finnas fördelar med att inte vara först med en reform. När man har goda exempel att peka på kan man få opinionen med sig så att man kan genomföra större förändringar i ett steg, säger Anne Lise Ellingsæter.

Hon tillägger att det ganska nyligen också har skett omfattande reformer inom föräldraförsäkringarna för att öka fäders rättigheter i Finland och Danmark.

– Detta har bidragit till att befästa den gemensamma nordiska familjepolitiska profilen.

Sedan 1970-talet har många nya frågor dykt upp inom familjepolitiken, som hbtqi-personers möjligheter att bilda familj och ensamståendes rätt att få tillgång till assisterad befruktning. Anne Lise Ellingsæter upplever att de nordiska länderna, som det ser ut nu, står närmre varandra inom familjepolitiken än någonsin tidigare. Hon beskriver det nordiska samarbetet inom jämställdhetsområdet som "urstarkt", och pekar på hur länderna har drivit på varandra genom åren.

"Jämställdhets- och familjepolitiken har blivit en viktig del av vår nordiska identitet, och något som utmärker oss internationellt."

Hon tror att det finns skäl att stanna upp och titta på vilken förändring som har skett under de senaste 50 åren.

– Det är en helt annan värld. Det har skett en väldigt stor samhällsförändring, där familjepolitiken är en viktig del.

En utmaning som de nordiska länderna står inför i framtiden är de sjunkande födelsetalen som skapar en demografisk obalans. En allt mindre grupp unga kommer att behöva försörja och ge omsorg åt en förhållandevis stor grupp äldre. Anne Lise Ellingsæter tror att vi framöver kan få se familjepolitiska initiativ som syftar till att öka barnafödandet.

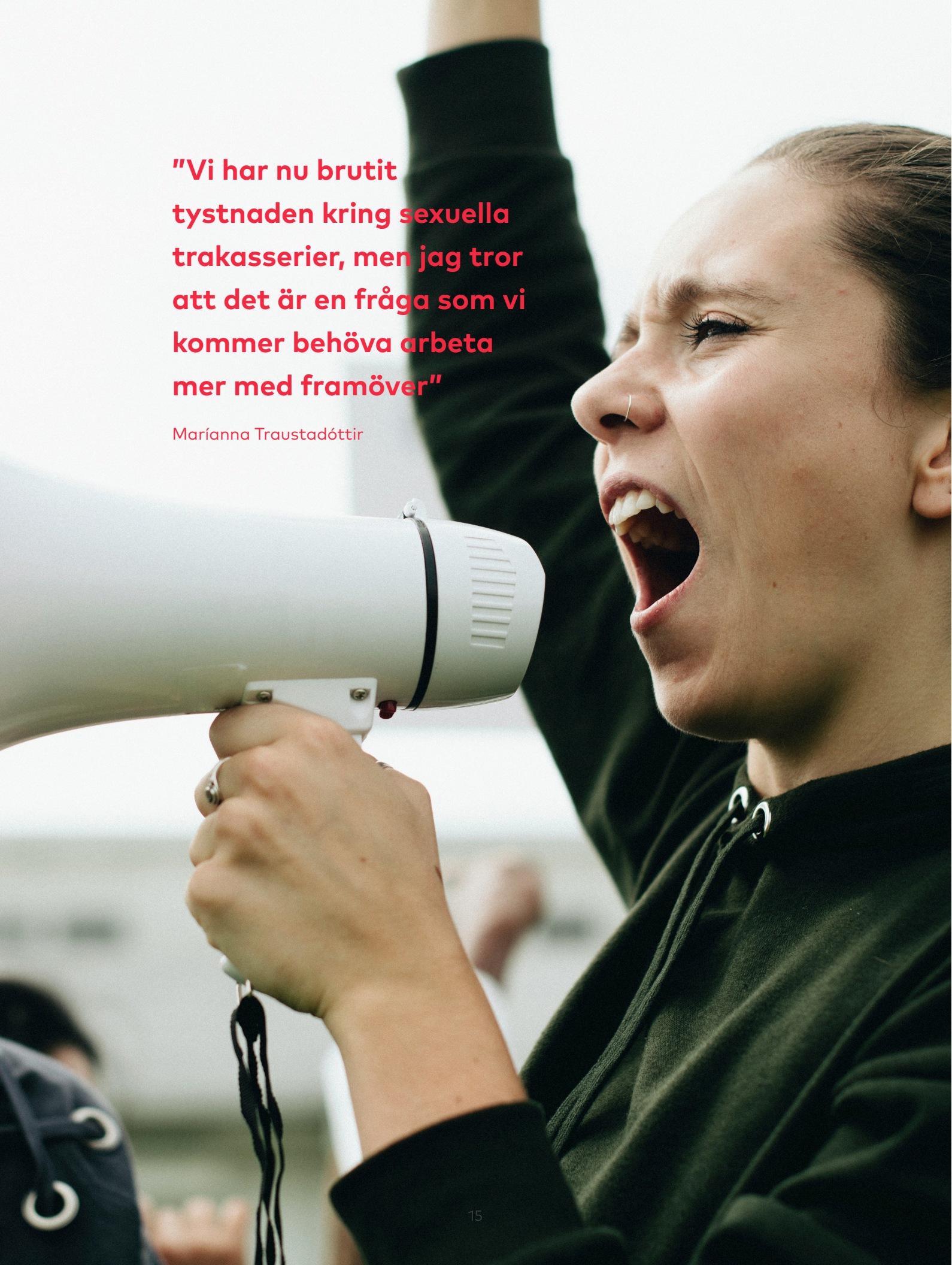
Hon ser att förbättringar i barnomsorgen och föräldraförsäkringen kan underlätta för familjer och kanske i någon mening leda till att något fler barn föds, men hon är ändå tveksam till om det går att politiskt styra antalet födselar.

– Det finns många skäl till att vi väljer att skaffa barn eller inte. Det är inte så lätt att styra med enskilda politiska reformer.

Hon konstaterar vidare att man måste fråga sig om staten verkligen bör ha som explicit mål att försöka påverka människor till att producera fler barn.

– En sådan politik innebär att staten ger sig långt in i den privata och personliga sfären. Det innebär också en instrumentell syn på barn och ökad press på kvinnors reproduktiva roll. Om politiken tar den här riktningen skulle det innebära en vändning i den nordiska familjepolitiken, som har haft välfärd för barnfamiljer och inte befolkningstal som sitt mål.

A close-up, profile shot of a young woman with light brown hair tied back, wearing a dark green hoodie. She is shouting with her mouth wide open into a white megaphone held in her right hand. Her expression is one of intense passion or protest. The background is blurred, showing other people and what appears to be an outdoor setting.

**"Vi har nu brutit
tystnaden kring sexuella
trakasserier, men jag tror
att det är en fråga som vi
kommer behöva arbeta
mer med framöver"**

Marianna Traustadóttir

Kvinnostrejken startade tredje vågens feminism på Island

1970-talet präglades av freds- och frihetsrörelser runt om i världen. I Norden växte kvinnorörelsen sig starkare och flera stora jämställdhetsreformer genomfördes. I Island arrangerades 1975 den största strejken till stöd för kvinnors rättigheter i Nordens historia. Den mångåriga jämställdhetsexperten Maríanna Traustadóttir berättar om upprinnelsen till den historiska strejken och vad som kom i dess kölvatten.

Maríanna Traustadóttir,
Islands arbetarförbund.

Den 24 oktober 1975 gick Islands kvinnor ut i strejk. 25 000 stannade hemma från jobbet och avstod från allt hushållsarbete i protest mot orättvisa löner och dåliga arbetsvillkor. Protesten stöttades av kvinnor från alla samhällsskikt och åldrar, och manifestationen i centrala Reykjavik bedöms vara en av de största i landets historia.

Maríanna Traustadóttir har jobbat som jämställdhetsexpert inom den isländska fackföreningsrörelsen över 20 år, och beskriver strejken som starten på den tredje vågens feminism på Island.

– Känslan var att man hade fått nog. Strejken var ett sätt att uppmärksamma allt viktigt jobb som kvinnor gjorde, säger hon.

Hon beskriver hur Island genomgick en snabb modernisering efter andra världskriget. Husen rustades upp, det byggdes fabriker och fler kvinnor började yrkesarbete. Även i de andra nordiska länderna gick många kvinnor ut på arbetsmarknaden under den här tiden, men kvinnors arbete värderades lägre än mäns, vilket bland annat syntes i lönerna. Kvinnors möjligheter att yrkesarbete begränsades också i hela Norden av att barnomsorgen var dåligt utbyggd.

Initiativet till strejken i Reykjavik år 1975 togs av organisationen Rödstrumporna men protesten stöttades av en rad aktörer inklusive fackföreningsrörelsen och vissa politiska partier. För att mobilisera så många som möjligt beslutade den breda arrangörsgruppen att inte kalla det för en "strejk" utan för *Women's Day Off*. Bland de män som fick ett uppvaknande när de lämnades med hushållsarbetet och fick ta med sig barnen till jobbet gick dagen för många i stället under benämningen "den långa fredagen".

Marianna Traustadóttir beskriver bredden bland deltagarna som avgörande för strejkens effekt.

MeToo-rörelsen i Norden

MeToo-rörelsen började i USA och spreds internationellt under 2017. I de nordiska länderna fick rörelsen starkt genomslag och skapade bred debatt om sexuella trakasserier. I flera av de nordiska länderna låg fokus på trakasserier inom yrkeslivet men rörelsen synliggjorde även utsatthet inom andra delar av samhället som på barer eller i parrelationer.

I Sverige engagerade MeToo-rörelsen kvinnor från en lång rad branscher. Det gjordes upprop från bland annat skådespelare, jurister, läkare och från anställda inom restaurangbranschen, byggbranschen och försvaret.

I Island publicerade kvinnor med migrantbakgrund ett eget manifest och det blev synligt att trakasserierna bottnade i både sexism och rasism.

I Finland bidrog MeToo-rörelsen till att ett lagförslag om en samtyckeslag gick framåt. Lagen antogs av riksdagen år 2022.

– Trots att det så klart fanns olika åsikter om vissa saker blev det tydligt att det även fanns en bred konsensus, och det gav en känsla av gemenskap och kraft. Det kändes som att vi kunde uppnå vad som helst, och på det sättet blev strejken inte bara viktig i kampen för bättre arbetsvillkor utan som språngbräda för hela den feministiska rörelsen.

Själv var Marianna Traustadóttir student i Frankrike under strejken 1975, så hon var inte med på Reykjavíks gator. När *Women's Day Off* hölls för andra gången, 1985, var hon däremot tillbaka på Island. Genom åren har hon sedan varit med och arrangerat nya *Women's Day Off*-manifestationer i sin roll som jämställdhetsexpert på fackförbundet ASÍ Island, och nu har hon också deltagit som pensionär.

Sammanlagt har *Women's Day Off* arrangerats sju gånger: 1975, 1985, 2005, 2010, 2016, 2018 och 2023.

– Det är inte ett årligt eller regelbundet arrangemang utan vi har samlats för att det har funnits ett viktigt ämne som behöver uppmärksammas, säger Marianna Traustadóttir.

År 2018 fokuserade *Women's Day Off* särskilt på sexuella trakasserier i arbetslivet, som en del av Metoo-rörelsen. Den frågan lyftes även år 2023, som en av de största utmaningarna för kvinnor i arbetslivet.

"Vi har nu brutit tystnaden kring sexuella trakasserier, men jag tror att det är en fråga som vi kommer behöva arbeta mer med framöver, säger Marianna Traustadóttir."

Framöver ser hon också ett behov av att driva jämställdhetsarbetet med ett bredare jämlikhetsperspektiv, och lyfta situationen för särskilt utsatta grupper.

– Arbetsmarknaden har förändrats mycket sedan 1970-talet, och vi har till exempel ett växande problem med trafficking. Vissa luras hit med jobblöften som inte uppfylls, och tvingas arbeta under usla förhållanden. Det tycker jag ska rymmas inom jämställdhetsarbetet.

Under vissa av *Women's Day Off*-manifestationerna på Island har protesten inletts under tidig eftermiddag och kvinnor har uppmanats att lämna jobbet innan arbetsdagen egentligen är slut. Arrangörerna har pekat på lönegapet och menat att kvinnor inte har betalt för en full arbetsdag. År 2023 uppmanades kvinnor för första gången sedan 1975 att stanna hemma hela dagen, i protest mot de kvarvarande löneskillnaderna. Lönegapet mellan kvinnor och män minskar sakta såväl i Island som i övriga Norden. Särskilt stora har framstegen varit i arbetet för att uppnå lika lön för lika arbete, menar Marianna Traustadóttir. Det handlar om att kvinnor och män ska ha samma lön om de jobbar med samma jobb och har samma utbildning och erfarenhet.

"Problemet är att kvinnor och män ofta arbetar i olika branscher, och det betalas sämre löner inom branscher där många kvinnor jobbar, säger Marianna Traustadóttir."

Hon ser att det behövs nya initiativ för att minska lönegapet mellan likvärdiga arbeten. På Island har man försökt skapa sådan förändring politiskt genom införandet av en "lika lön-standard". Det är sedan år 2018 lagkrav på alla arbetsgivare med mer än 25 anställda att på ett strukturerat sätt gå igenom lönerna och se till att det inte finns omotiverade löneskillnader mellan anställda vars roller ställer likvärdiga krav vad gäller till exempel ansvar och utbildning.

– Det har öppnat för samtal om lönerna och varför det skiljer så mycket mellan kvinnodominerade och mansdominerade yrken. Varför värderas det inte lika högt att ta hand om barn som att ta hand om pengar?

Än har inget annat av de nordiska länderna tagit efter den isländska lika lön-standard, men lagen har fått mycket uppmärksamhet i Norden. Det är typiskt för hur det nordiska jämställdhetssamarbetet fungerar, menar Marianna Traustadóttir.

– Vi tittar på varandra och ser vad de andra länderna gör, och driver på varandra.

Även om det finns utmaningar som kvarstår ser hon att förutsättningarna för kvinnor i arbetslivet har förbättrats dramatiskt i Norden sedan 1970-talet.

– Det har skett jättestora förändringar. Kvinnors arbete värderas högre. Samtidigt har kvinnor i allt större utsträckning tagit plats på maktpositioner inom såväl arbetslivet som i politiken.

Nordisk databas samlar jämställdhetsindikatorer

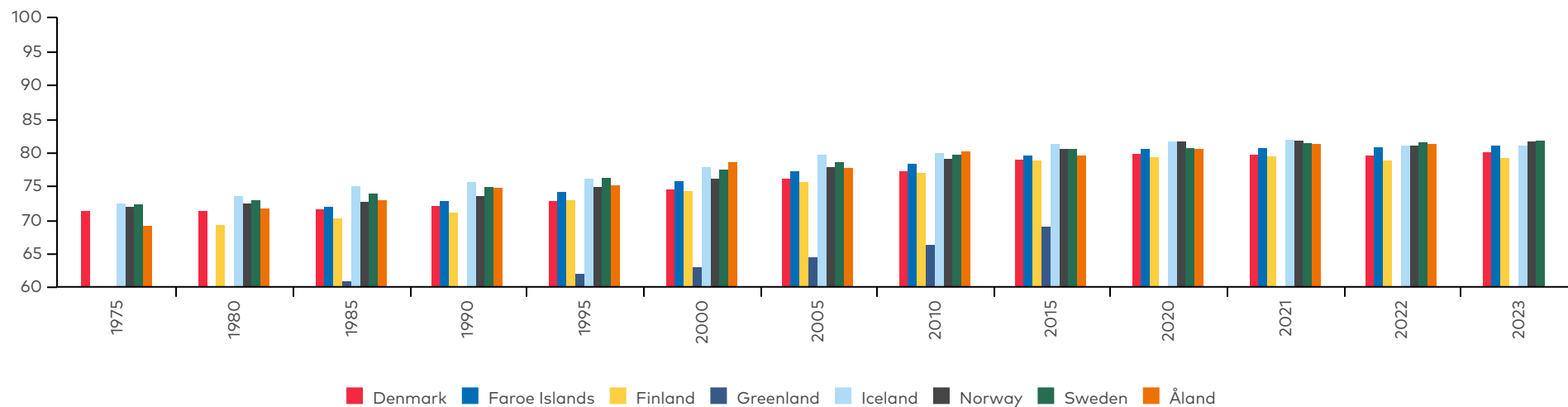

Den nordiska statistikdatabasen innehåller data om de nordiska jämställdhetsindikatorerna. De nordiska jämställdhetsindikatorerna visar hur långt Norden har kommit och vilka utmaningar som återstår när det gäller demografi, familj, hälsa, utbildning, arbetsmarknad, inkomst samt makt och inflytande.

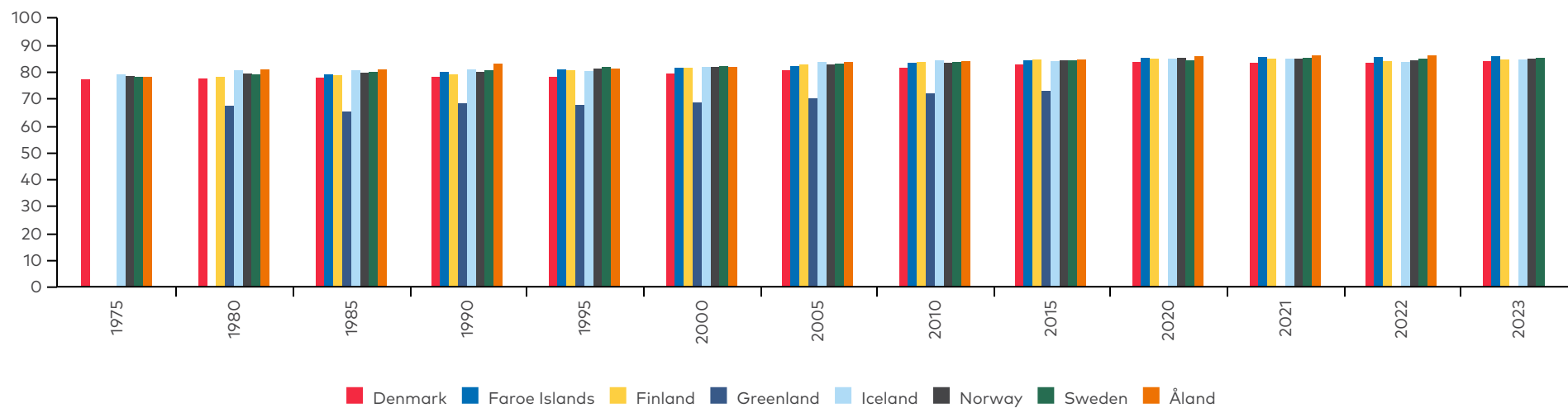
[Läs mer om statistikdatabasen](#)

Förväntad livslängd efter tid, ålder, kön och rapporterande land (män)

Förväntad livslängd efter tid, ålder, kön och rapporterande land (kvinnor)

"Det hände något när vi
började jobba tillsammans, i
samma rum. Jag tror att vi på
allvar började förstå
varandra."

Sören Laursen

Lesbiska aktivister tog täten i jämställdhetsarbetet

Under 2000-talet har flera jämlikhetsreformer till stöd för hbtqi-rättigheter genomförts i Norden. I januari 2020 utökades det nordiska samarbetet på jämställdhetsområdet till att också omfatta lika rättigheter, behandling och möjligheter för hbtqi-personer, men kampen har förstås pågått längre än så. Søren Laursen har varit engagerad för hbtqi-personers rättigheter i Danmark i över 30 år. Han berättar om hur hbtqi-rörelsen ofta har gjort gemensam sak med kvinnorörelsen, även om det genom åren också har funnits motsättningar.

Søren Laursen,
*Medgrundare och
talesperson, HBT-
kommitté, dataarkitekt,
Nordic RCC*

När andra vågens kvinnorörelse under 1970-talet samlade till demonstrationer för lika lön och utbyggd barnomsorg gick ofta lesbiska aktivister i första ledet.

– Många som ledde kvinnorörelsens arbete var lesbiska, och de har inte blivit uppmärksammade så som de borde, säger Søren Laursen.,

Under två perioder, 1994–1998 och 2014–2017, var han ordförande för LGBT+ Danmark, som är landets största hbtqi-organisation.

Søren Laursen ser att jämställdhetsfrågorna och hbtqi-frågorna under de senaste decennierna har knutits närmare varandra i Norden. Genom åren har kvinnorörelsen och hbtqi-rörelsen ofta gjort gemensam sak, och inom de nordiska statsapparaterna är jämställdhetsfrågorna och hbtqi-frågorna ofta sammanflätade och institutionaliserade i samma politiska strukturer. Samtidigt har det genom åren också funnits motsättningar mellan dem.

När de första lesbiska grupperna i Norden bildades på 1970-talet upplevde till exempel många att den övriga kvinnorörelsen inte slöt upp och stöttade. Det fanns en känsla av bristande solidaritet, men när Søren Laursen ser tillbaka tycker han att det är tydligt att hbtqi-rörelsen och kvinnorörelsen har haft draghjälp av varandra genom åren.

Han menar att de motsättningar som ibland har uppstått har bottnat i en oro för att de egna frågorna ska få mindre utrymme. En sådan situation upplevde han till exempel under 1990-talet då det uppstod diskussioner i flera nordiska länder kring hur arbetet med antidiskriminering och likabehandling bäst borde organiseras.

– Vi inom LGBT+ Danmark hade äntligen fått igenom vårt krav på en diskrimineringslag som inkluderade sexuell läggning. Nästa viktiga fråga för oss var att vi ville att det skulle bildas ett administrativt klagandeorgan utanför domstolarna, dit den som utsatts för diskriminering kunde vända sig. Vi ville se en gemensam struktur för alla diskrimineringsgrunder.

Men den idén flög inte alls hos jämställdhetsorganisationerna, berättar han vidare. Det fanns ett benhårt motstånd inom jämställdhetsorganisationerna mot att inrätta ett sådant gemensamt organ som skulle jobba brett med att täcka alla olika diskrimineringsgrunder. Även bland politiker med jämställdhetsengagemang fanns ett starkt motstånd mot idén.

– Jag satt i många möten med representanter från olika jämställdhetsorganisationer men kunde inte få dem att vilja göra gemensam sak. De hade ju redan sina strukturer och organisationer, och var rädda att jämställdhetsfrågorna skulle hamna i skymundan i det breda antidiskrimineringsarbete som vi från hbtqi-rörelsen förespråkade. Jag kan på sätt och vis förstå dem, även om jag var en stark förespråkare för det här vidare perspektivet. Hur våra individuella förutsättningar i samhället ser ut påverkas ju av vilka vi är på ett komplext sätt och därför tycker jag inte att det passar att dela upp likabehandlingsarbetet utifrån olika diskrimineringsgrunder. Samtidigt hade vi inom hbtqi-rörelsen så klart mycket att vinna på att göra gemensam sak med jämställdhetsorganisationerna som ju hade en mycket starkare röst, säger han.

Søren Laursen beskriver hur jämställdhetsorganisationernas inställning till idén om ett brett antidiskrimineringsarbete sakta ändrades under 00-talet, då intersektionella perspektiv fick allt bredare genomslag.

I början av 00-talet återupptogs arbetet med att få på plats ett klagandeorgan för diskrimineringsärenden. Flera civilsamhällesorganisationer, inklusive representanter från kvinnorörelsen, deltog under de återkommande träffarna.

"För oss i Danmark var det här som vi inom civilsamhället lyckades samla oss. Det hände något när vi började jobba tillsammans, i samma rum. Jag tror att vi på allvar började förstå varandra."

Även om det tog några år lyckades man till slut enas i ett förslag, och det refererades till som ett underlag vid inrättandet av klagandeorganet "Ligebehandlingsnævnet" år 2008.

Søren Laursen konstaterar att jämställdhetsarbetet och arbetet för minoritetsgruppers rättigheter har knutits samman genom att frågorna har fått antidiskriminering som en gemensam ram.

Processen som han beskriver, där jämställdhetsarbetet och arbetet för minoritetsgruppers rättigheter krokades ihop, är inte unik för Danmark utan samma utveckling skedde ungefär parallellt i andra nordiska länder. Även den tveksamma inställningen till hbtqi-rörelsens förslag återkommer bland aktörer inom jämställdhetsarbetet.

I Sverige uppstod till exempel motsättningar kring organiseringen av de myndigheter som hade i uppdrag att övervaka så att diskrimineringslagen följdes. Under en period fanns fyra olika myndigheter som hade fokus på olika diskrimineringsgrunder: Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO). Det pågick en utdragen diskussion om huruvida man borde slå ihop de fyra ombudsmännen till en enda myndighet, en omorganisation som genomfördes trots motstånd år 2009, då den nya myndigheten Diskrimineringsombudsmannen (DO) bildades.

Under de senaste åren ser Søren Laursen att det har uppstått en ny splittring mellan hbtqi-rörelsen och delar av kvinnorörelsen när det gäller transfrågor. Han tror att motsättningen bottnar i att man inom delar av kvinnorörelsen upplever sig hotade av de framsteg som skett när det gäller transpersoners rättigheter, och kanske är lösningen även denna gång att mötas och samtala. Han tycker att transfobin inom delar av kvinnorörelsen och andra forum är allvarlig, och han ser en samhällsdebatt där transpersoners rättigheter ifrågasätts från flera olika håll, och där det finns kopplingar till en global rörelse som driver en transfob agenda.

– Jag upplever att diskussionen har blivit väldigt märklig. I stället för att prata om transpersoners livsvillkor hamnar fokus ofta på symbolfrågor som transpersoner inom elitidrotten, och det tycker jag är olyckligt.

De nordiska länderna samarbetar kring hbtqi-politiken sedan år 2020, och det arbetet sker i samma struktur som har huserat det nordiska jämställdhetssamarbetet sedan 1974.

Att man inom Norden började samarbeta kring hbtqi-politiken först år 2020 tror Søren Laursen kan bero på att de nordiska länderna tidigare kanske snarare har tittat mot EU och hittat internationella samarbeten på den nivån.

– Från danska NGO:er blev vi väldigt EU-orienterade och var till exempel djupt engagerade i skapandet av ILGA-Europe. Tidigare hade vi varit engagerade i till exempel Nordiska rådet för homosexuella men det föll helt i bakgrunden från slutet av 90-talet.

Att det numera finns en struktur för samarbete kring hbtqi-politiken inom Norden tror han är viktigt.

– Jag tror att det här samarbetet behövs extra mycket just nu eftersom arbetet för hbtqi-rättigheter är under stark press i stora delar av Europa. Då blir samarbetet inom Norden extra viktigt. Att de nordiska länderna inleder det här samarbetet signalerar också att man vill fortsätta att stärka hbtqi-personers rättigheter, och är beredd att visa vägen internationellt.

Nordiskt samarbete för att stärka hbtqi-rättigheter

Nordiska ministerrådet stimulerar nordiskt samarbete på hbtqi-området genom en nordisk fond. Fonden vänder sig till en bred målgrupp och utlysningarna är öppna för olika former av organisationer såsom frivilligorganisationer, nätverk och myndigheter. Projekt som beviljas medel ska bidra till arbetet för hbtqi-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i Norden.

Tidslinje, exempel på jämställdhetsreformer i de nordiska länderna

Land och årtal markerar det land som var först i Norden med att införa reformen

	1845	Lika arvsrätt för kvinnor och män införs
	1856	Den organiserade kvinnorörelsen tar form
	1857	Ogifta kvinnor blir myndiga (vid 25 års ålder)
	1873	Kvinnor får rätt att ta akademisk examen
	1888	Gifta kvinnor blir myndiga (vid 25 års ålder)
	1906	Allmän och lika rösträtt införs
	1924	Den första kvinnliga ministern tillsätts
	1933	Homosexualitet avkriminaliseras
	1939	Förvärvsarbetande kvinnor får inte avskedas på grund av graviditet, förlossning eller föräldraledighet
	1948	Den första hbtqi-organisationen bildas
	1958	Undertecknande av FN:s arbetsorgans (ILO) konvention 100 om lika lön för kvinnor och män för arbete av lika värd
	1959	Möjlighet till särbeskattning införs
	1961	P-piller tillåts
	1970	Fri abort införs
	1972	Transpersoner får möjlighet att ändra juridiskt kön
	1974	Föräldrar får rätt att dela på ledigheten vid barns födelse genom att föräldraförsäkring införs

	1976	Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män antas
	1979	Sjukdomsstämpeln för homosexualitet stryks
	1980	Världens första demokratiskt valda kvinnliga president
	1989	Samkönad partnerskapslagstiftning, Danmark
	1989	Alla yrken öppna för kvinnor - även inom försvaret
	1999	Lag om förbud mot köp av sexuella tjänster
	2009	Samkonat äktenskap legaliseras
	2013	Steriliseringstvång vid könsbekräftande vård avskaffas
	2014	Ratificering av Europarådets konvention (Istanbulkonventionen) om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och våld i nära relationer
	2014	Könstillhörighetslag baserad på självidentifikation införs
	2015	Enda landet i världen med könsneutral allmän värnplikt
	2017	Den psykiatriska diagnosen transsexualism stryks
	2017	Lag om lika lön standard för kvinnor och män införs
	2018	Samtyckeslagstiftning införs
	2019	FN:s fackorgan för sysselsättnings- och arbetslivsfrågor ILO (International Labour Organisation) antar konvention om våld och trakasserier i arbetslivet

Sexualpolitiken förenar och delar Norden

Rätten att fatta beslut över sin egen kropp och sexualitet var central för 1970-talets kvinnorörelse. Inte minst när det gäller aborträtten har stora förändringar skett i Norden under de decennier som gått sedan dess. I Sverige är det 50 år sedan riksdagen klubbade igenom rätten till fri abort våren 1974 (ett år efter Danmark) och aborträtten har haft stor betydelse, menar Lena Lennerhed, professor i idéhistoria vid Södertörns högskola.

Lena Lennerhed
Professor i idéhistoria vid
Södertörns högskola

– Som jag ser det handlar fri abort om rätten att bestämma över sitt liv. Om det inte går som vi har tänkt så finns det numera möjlighet att få hjälp, och vi behöver inte skämmas.

Lena Lennerhed har forskat om idéer och föreställningar kring sexualitet och kön sedan 1990-talet och hon har bland annat skrivit två böcker om synen på abort i Sverige. Hon beskriver vägen fram till 1974 års abortlagstiftning som lång.

Kravet på fri abort väcktes redan under det tidiga 1960-talet och då stod Socialdemokraternas och Liberalernas respektive studentförbund i första led.

– Det uppstod en stor abortdebatt, men vid den här tiden uppfattades frågan som radikal, säger Lena Lennerhed.

Enligt de rådande reglerna fick den som ville göra abort vända sig till "abortbyrån" som utredde och föreslog bifall eller avslag. Det avgörande beslutet togs sedan av Socialstyrelsen.

– Det fanns ett ganska brett stöd för den här modellen men från studentföreningarna menade man att det bara är kvinnan själv som kan veta vad som är bäst för hennes framtid och liv. De uppfattade det som förmynderi att man skulle behöva sitta där framför abortbyrån och fläka ut sig. Barnets rätt att vara önskat var också ett viktigt argument för fri abort.

Det synsätt som studentförbunden företrädde vann sakta mark under 1960-talet och början av 1970-talet, och debatten kom att präglas starkt av vittnesmål från kvinnor som hade rest för att få vård i Polen, där det rådde fri abort.

Fri abort i nästan hela Norden

Alla de nordiska länderna har fri abort utom Färöarna, som har en av de mest restriktiva abortlagarna i Europa. Våren 2024 lade regeringen fram ett förslag om att införa fri abort till vecka 12 men det röstades ner i parlamentet. För att den gamla lagen från 1956 skulle kunna ändras behövde fler riksdagsledamöter vara för än emot, men resultatet blev helt jämt: 15 för och 15 emot.

Danmark lagstodgade om fri abort år 1973, Sverige år 1974, Norge år 1978, Island år 2019 och Finland år 2023. Även på Grönland och Åland råder fri abort.

I Norge gäller fri abort fram till vecka 12. Sverige har fri abort fram till vecka 18 och Island fram till vecka 22. Danmark beslutade sommaren 2024 att höja gränsen från vecka 12 till vecka 18. En motsvarande förändring diskuteras även i Norge.

– Många tyckte att det var fel att svenska kvinnor skulle behöva resa utomlands. Samtidigt började det också komma kritik från de som jobbade inom abortvården. Det var många inom vården som tyckte att systemet fungerade dåligt. De upplevde att det var svårt att få en bra kontakt med patienterna och att få deras förtroende.

Lena Lennerhed berättar att den svenska kvinnorörelsen till en början hade en avvaktande hållning till studentförbundens krav på fri abort.

"Det var de unga kvinnorna som gick i spetsen. I slutet av 1960-talet var det ganska stormigt kring frågan inom kvinnorörelsen men i 1970-talets nya kvinnorörelse fanns ett starkt stöd för aborträtten."

Hon själv var 20 år när riksdagen 1974 beslutade om fri abort upp till vecka 18, men hon minns det inte som någon stor händelse.

– Ärligt talat minns jag det inte alls vilket är lite konstigt, men jag tror att det beror på att många av oss som växte upp under 1960-talet redan hade börjat se fri abort som något självklart. Praxis hade ju också ändrats successivt så det hade blivit lättare att få abort även innan lagen antogs.

När man historiskt jämför hur aborträtten har utvecklats i Norden är det enligt Lena Lennerhed viktigt att ha med sig att lagstiftningen inte säger allt om hur förutsättningarna ser ut i ett land. Island och Finland, som lagstadgade om fri abort sent - år 2019 respektive 2023 - hade till exempel under många år en tillåtande attityd i praxis som innebar att de flesta som ville göra abort fick det.

– Samtidigt har lagstiftning om fri abort betydelse eftersom det skickar en tydlig signal om att det är den gravida och ingen annan som ska fatta beslutet, säger Lena Lennerhed.

Hur de nordiska ländernas abortlagar ser ut varierar, liksom när de infördes, men så hade det inte behövt vara. I mitten av 1960-talet fanns det förslag om att införa en enhetlig nordisk abortlagstiftning och frågan diskuterades inom Nordiska rådet. Att idén inte förverkligades förklaras i den svenska statliga utredningen "Rätten till abort" från 1971 med att "tidtabellerna för reformarbetet i de olika länderna inte var koordinerade". Till exempel hade Norge nyligen reformerat sin abortlag, utan att införa fri abort.

Även om det inte infördes någon enhetlig nordisk abortlag har de nordiska länderna under de senaste 50 åren i stor utsträckning rört sig i samma riktning. Det har vuxit fram en ganska bred samsyn, och detsamma gäller flera andra sexualpolitiska frågor. Till exempel har hbtqi-personers rättigheter stegvis stärkts i alla de nordiska länderna, men det finns också sexualpolitiska frågor där länderna har valt olika vägar. Det gäller till exempel synen på sex mot ersättning, där lagstiftningarna ser olika ut. År 1999 införde Sverige en lag som kriminaliserar sexköp men som inte gör det olagligt att sälja sex. Liknande lagar har införts även i Norge och Island medan det är lagligt att köpa sex i Danmark, Finland samt på Grönland, Färöarna och Åland.

Lena Lennerhed ser att frågor som rör kroppsligt självbestämmande och kroppslig integritet har varit uppe till diskussion på många olika sätt i Norden under de senaste 50 åren. Hon nämner våld i nära relationer som ett område där kunskapen har ökat och arbetet utvecklats. Våld i nära relationer har återkommande lyfts som en prioriterad fråga av de nordiska ländernas regeringar. Samtidigt har det inom civilsamhället sedan 1970-talet vuxit fram en kvinnojoursrörelse som ger stöd och skydd till våldsutsatta.

Lena Lennerhed ser också att det under de senaste 50 åren har skett avgörande förändringar i synen på våldtäkt och sexuellt våld. Våldtäktslagarna i Norden har förändrats i flera steg, både gällande vad som bedöms utgöra en våldtäkt och vem som anses kunna vara ett offer. I Sverige blev lagen till exempel könsneutral år 1984.

– Det var en viktig förändring som innebar ett erkännande av att inte bara kvinnor utan även män kan våldtas - och att det är lika illa.

En fråga som har varit aktuell under de senaste åren i debatterna om de nordiska ländernas våldtäktslagstiftningar är huruvida man bör införa samtyckeslagstiftning. Det innebär att utgångspunkten för om en handling ska bedömas som våldtäkt är om det har funnits en ömsesidig vilja. Island och Sverige införde båda samtyckeslagar 2018, Danmark 2021 och Finland 2022. Även i Norge är frågan uppe på agendan och våren 2024 hölls demonstrationer på flera håll i landet för samtyckeslag efter att tre män friats i ett uppmärksammat gruppvåldtäktsfall.

Globalt ser Lena Lennerhed en utveckling där sexuella och reproduktiva rättigheter inskränks i flera länder.

"Aborträtten är hotad på många håll, men jag upplever inte att den är det i Sverige och Norden utan här är stödet starkt."

Något hon tror att vi kommer prata mer om framöver kopplat till kroppsligt självbestämmande och kroppslig integritet är utvecklingen inom reproduktionsteknologin, och de nya förutsättningarna det ger. Hon nämner värdmödraskap, som även kallas surrogatmödraskap, som en högaktuell fråga där de nordiska regeringarna kan ha nytta av att samarbeta.

Huruvida värdmödraskap bör tillåtas eller inte är omdiskuterat. Inom kvinnorörelsen finns starka röster emot men det finns också grupper som framför feministiska argument för. Motståndarna ser surrogatmödraskap som en form av handel med kvinnors kroppar. De som tycker att det bör tillåtas framhåller i stället att det bör vara upp till varje kvinna att fatta beslut om sin kropp. I de nordiska länderna finns inte möjlighet att få barn med hjälp av surrogat via sjukvården. Värdmödraskap är oreglerat, vilket innebär att det inte finns något förbud mot metoden men också att det saknas regler, vilket kan innebära svårigheter för familjer som får barn med metoden.

– Jag tror att vi kommer få ny lagstiftning på det här området. De här barnen finns ju redan och det är något politikerna behöver förhålla sig till, säger Lena Lennerhed.

Hon konstaterar vidare att utvecklingen inom reproduktionsteknologin kan innebära att helt nya frågor och rättigheter kommer upp på bordet. Hon frågar sig till exempel om det, i takt med att fosterdiagnostiken blir bättre, finns en risk för påtryckningar mot gravida som bär barn med funktionsvariationer. Kan det

uppstå situationer där man från samhällets sida inte vill att det ska födas barn som väntas kräva mycket resurser från sjukvården?

– Som det är nu är det upp till den gravida att bestämma om man vill behålla sitt barn, men tänk om man från samhällets sida beslutar att ansvaret för eventuella kostnader blir något föräldrarna får stå för själva om de väljer att föda ett barn med funktionsvariation?

I så fall, konstaterar Lena Lennerhed, skulle vi hamna i en situation där vi inte bara diskuterar rätten att kunna avbryta en graviditet utan också rätten att få fullfölja den.

Nya institutioner med jämställdhet på agendan

Att det nordiska samarbetet inom jämställdhetspolitiken officiellt inleddes just 1974 är ingen tillfällighet. Under 1970-talet lyftes jämställdhetsfrågorna som ett alltmer prioriterat område i de nordiska länderna och det bildades institutioner med uppgift att driva arbetet framåt.

Hannele Varsa
Jämställdhetsrådet,
Finland

I Finland bildades till exempel myndigheten Delegationen för jämställdhetsärenden, TANE, år 1972. Där samlades representanter från de olika politiska partierna men även aktörer från andra delar av samhället som forskare, statstjänstepersoner och representanter från civilsamhället. Deras uppgift var att samla och sprida kunskap om jämställdhet.

– Vi jobbade ofta så att vi plockade upp aktuella frågor och samlade politiker och andra aktörer till diskussioner kring dem, berättar Hannele Varsa, som arbetade i delegationens sekretariat år 1986–1995 och var delegationens generalsekreterare år 2003–2022.

Även om det blåste medvind i jämställdhetsarbetet minns hon att delegationen också mötte motstånd. Jämställdhetsfrågorna välkomnades inte av alla och många var helt enkelt inte intresserade.

När man från delegationen till exempel lyfte behovet av nya åtgärder för att motverka könsbaserat våld var genvägen till en början svalt.

– Vi som experter såg att det var ett utbrett samhällsproblem, men många förstod inte, säger Hannele Varsa.

Hon berättar att just könsbaserat våld var en fråga som den finska Delegationen för jämställdhetsärenden började arbeta med tidigt. Frågan var uppe på agendan även i de andra nordiska länderna under 1970- och 80-talet och arbetet mot könsbaserat våld präglade också det tidiga nordiska samarbetet inom jämställdhetsområdet. Genom åren har kunskap och erfarenheter utbytts genom många olika projekt och konferenser.

Just att ta fram kunskap tror Hannele Varsa har varit viktigt för att få genomslag i arbetet mot könsbaserat våld. Hon nämner särskilt rapporten "The Price of Violence. The Cost of Men's Violence against Women in Finland". Den publicerades år 2000 och var en av flera rapporter som kom till efter att Delegationen för jämställdhetsärenden initierat en utredning om våldet. Att synliggöra de direkta ekonomiska kostnaderna visade sig betydelsefullt.

– Det fick vissa politiker som tidigare inte alls hade varit intresserade att vakna. Det är sorgligt att det skulle krävas att det började handla om pengar, men utredningen lyckades visa hur omfattande problemet var, och därför blev det en viktig rapport.

Delegationen för jämställdhetsärenden finns fortfarande kvar men har fått en annan roll jämfört med under 1970-, 1980- och 1990-talet. Samtidigt har nya institutioner bildats. Ansvar för genomförandet av den finska jämställdhetspolitiken ligger huvudsakligen på jämställdhetsenheten vid social- och hälsovårdsministeriet.

En annan organisation som har varit viktig för utformningen och genomförandet av den finska jämställdhetspolitiken är Centret för jämställdhetsinformation, vid Institutet för hälsa och välfärd. Centret har tillhandahållit forskningsbaserad information om jämställdhet, men verksamheten stängdes i augusti 2024 med hänvisningar till sparkrav, ett beslut som väckte debatt.

– Finland är nu det enda landet i Norden som inte har ett nationellt informationscenter för jämställdhet. Beslutet kommer att försvåra forskningsbaserat beslutsfattande inom jämställdhetsområdet, säger Hannele Varsa.

Jämställdhetsintegrering i de nordiska länderna

Genom åren har lagstiftningen på jämställdhetsområdet i de nordiska länderna utvecklats. Samtidigt har nya institutioner bildats, med uppdrag att ta fram underlag för jämställdhetspolitiken och se till att de politiska besluten genomförs. Hur det arbetet är organiserat skiljer sig mellan de olika länderna. I Sverige finns sedan 2018 en jämställdhetsmyndighet som har i uppdrag att verka för ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken. I Norge bedrivs arbetet inom myndigheten Bufdir, på departementet för barn och jämställdhet. I Island görs det via center för jämställdhet, Jafnréttistofa, som är placerat under social- och bostadsministern. På Grönland finns Grönlands Ligestillingsråd.

Gemensamt för alla de nordiska länderna är att jämställdhet under de senaste 50 åren har blivit ett politikområde som varje nordisk regering behöver förhålla sig till och ha en politik för. I alla länderna finns det numera en uttalad gång för hur jämställdhetspolitiken ska utvecklas och genomföras.

Under 1970- och 1980-talet sågs lagstiftning som det främsta verktyget för att nå jämställdhet, men på 1990-talet introducerades jämställdhetsintegrering som en ny strategi. Jämställdhetsintegrering innebär att alla beslut som tas, såväl på statlig som på lokal nivå, ska analyseras utifrån hur de påverkar kvinnor respektive män. På det sättet görs jämställdhetsarbetet löpande i alla organisationer, av alla dem som är med där beslut tas.

Jämställdhetsintegrering som strategi har fått stor betydelse för de nordiska ländernas jämställdhetsarbete, och strategin har även kommit att prägla samarbetet kring jämställdhet i Nordiska rådet.

När Hannele Varsa tittar tillbaka på åren då hon jobbade på Delegationen för jämställdhetsärenden ser hon att delegationen ofta var före sin tid och initierade politiska samtal kring frågor som ledde till reformer först flera decennier senare. Hon minns till exempel att frågan om pappaledighet var uppe till diskussion långt innan den första pappamånaden infördes i Finland år 2003.

– Man slås av hur långsamma processerna kan vara inom politiken, säger hon.

Något som gjorde särskilt avtryck hos henne under åren på Delegationen för jämställdhetsärenden var samtalen inom delegationens manssektion, där hon var med.

– Det är den mest intressanta perioden i hela mitt yrkesliv. Vi samlade representanter från många håll och utforskade frågorna tillsammans. Det blev väldigt givande samtal, till exempel om vad det egentligen innebar att växa upp som pojke i Finland.

Hannele Varsa minns att de, inom Delegationen för jämställdhetsärenden, noga följde utvecklingen inom jämställdhetsområdet i de andra nordiska länderna.

– Särskilt tittade vi på Sverige, som vi uppfattade hade kommit längre än oss. Vi pekade till exempel på den svenska barnomsorgen och sa att så skulle vi kunna ha det i Finland också. Vi hade även kontakt med Sverige kring mansfrågorna. Den svenska idégruppen för mansrollsfrågor kom till Finland år 1990 som manssektionens gäst, så det fanns en aktiv växelverkan.

Den svenska idégruppen för mansrollsfrågor var knuten till jämställdhetsrådet, som hade en rådgivande funktion gentemot den svenska regeringen.

Hannele Varsa är övertygad om att samarbetet i Norden har snabbat på jämställdhetsarbetet i de respektive länderna. Hon ser också att internationella organ som FN och EU har bidragit till att sätta press på de nordiska regeringarna.

"Vi pratar ofta om att vi i Norden har gått före, men reformer har faktiskt ofta genomförts i våra länder först efter påtryckningar utifrån."

Hon pekar som exempel på CEDAW, konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, som antogs i FN år 1979.

– Den var starkt bidragande till att vi fick en jämställdhetslag i Finland, säger hon.

Den finska jämställdhetslagen antogs av riksdagen år 1986 och förbjöd diskriminering i arbetslivet. Året därpå bildades också en Jämställdhetsombudsman, med uppdrag att motverka könsdiskriminering. Liknande lagar och institutioner infördes även i flera av de andra nordiska länderna under 1970-talet och 1980-talet. Sveriges första jämställdhetslag trädde till exempel i kraft år 1980 och samma år inrättades Jämställdhetsombudsmannen.

Under 1970- och 1980-talet sågs lagstiftning som det främsta verktyget för att nå jämställdhet, men på 1990-talet introducerades jämställdhetsintegrering som en ny strategi.

Jämställdhetsintegrering innebär att alla beslut som tas, såväl på statlig som på lokal nivå, ska analyseras utifrån hur de påverkar kvinnor respektive män. På det sättet görs jämställdhetsarbetet löpande i alla organisationer, av alla dem som är med där beslut tas.

Jämställdhetsintegrering som strategi har fått stor betydelse för de nordiska ländernas jämställdhetsarbete, och strategin har även kommit att prägla samarbetet kring jämställdhet i Nordiska ministerrådet. De nordiska samarbetsprogrammen på jämställdhetsområdet har under de senaste 50 åren tacklat gemensamma utmaningar inom många olika områden som arbetslivet, sjukvården och inom politiken. Hannele Varsa ser att många problem kvarstår och att nya jämställdhetsfrågor kommer kräva politikernas uppmärksamhet framöver. Hon nämner till exempel jämställdhet kopplat till klimatförändringarna som en viktig framtidsfråga. Ämnet lyftes av Delegationen för jämställdhetsärenden redan på 1990-talet, och frågan har sedan dess blivit alltmer angelägen.

– Vi ser att män generellt bidrar mer till klimatförändringarna än kvinnor samtidigt som kvinnor globalt sett drabbas hårdare.

Hon är övertygad om att det nordiska samarbetet inom jämställdhetsområdet kommer fördjupas framöver.

– I delar av Europa hörs ett allt starkare motstånd mot jämställdhetsfrågor och den backlashen tror jag kommer göra det nordiska samarbetet viktigare. Våra likheter kanske kommer bli tydligare, för även om vi ser det här motståndet också i våra länder tror jag att det finns ett ganska kompakt stöd här för att vi ska arbeta för jämställdhet. Genom att samarbeta kan vi också bättre nå ut internationellt och fortsätta vara en viktig röst i världen i de här frågorna.

Hon hänvisar som exempel till traditionen som finns inom Nordiska ministerrådet av att medverka med gemensamma nordiska programpunkter under FN:s internationella kvinnokommissions möte, CSW, som hålls årligen i New York.

– Det brukar vara helt fullt på de nordiska seminarierna. Det är mycket välbesökta programpunkter och det tycker jag visar vilket intresse som finns för hur vi tar oss an jämställdhetsfrågorna.

**"Vi har försökt att inte
uppfinna hjulet på nytt utan
plocka upp forskningsresultat
och de bästa idéerna och
erfarenheterna från de andra
länderna, och anpassa dem till
förutsättningarna på Åland"**

Vivan Nikula

Färöarna, Grönland och Åland: Unika perspektiv i det nordiska samarbetet

---

Färöarna, Grönland och Åland har bidragit med unika perspektiv i det nordiska jämställdhetsarbetet och utbytet inom Norden har också haft stor betydelse för utvecklingen på öarna. Under de senaste decennierna har de självstyrande områdena fått större autonomi. Samtidigt har deras inflytande i det nordiska samarbetet ökat, men vilken roll de ska ha i samarbetet är omtvistat.

Beinta í Jákupsstovu,
Professor emerita i
statsvetenskapliga fag vid
Høgskolan i Molde och
adjungerad professor vid
Färöarnas universitet.

Sommaren 1988 lämnade ett fartyg med närmare 200 politiskt engagerade kvinnor Tórshavn på Färöarna. Siktet var inställt på Norge och konferensen Nordiskt Forum, där Färöarna deltog med en stor delegation. Just den här tiden, vid övergången från 1980-tal till 1990-tal, markerar ett viktigt skifte på Färöarna, som en tid då kvinnor på allvar började ta plats inom politiken.

– Den nordiska jämställdhetskonferensen användes för att mobilisera, säger Beinta í Jákupsstovu, professor emerita i statsvetenskapliga fag vid Høgskolan i Molde och adjungerad professor vid Färöarnas universitet.

Hon berättar om "kvinnotingen" som arrangerades inom Färöarnas kvinnorörelse under början av 1980-talet. Det var en slags rollspel där kvinnor under trygga förhållanden fick chans att träna på att vara politiker.

"Den färöiska kvinnorörelsen inspirerades också av kvinnorörelsen på Island, som hade lyckats öka andelen kvinnor i sina beslutande församlingar genom att gå till val med en egen kvinnolista."

Många av de färöiska kvinnorna som deltog under Nordiskt Forum 1988 ställde senare samma år upp i kommunval runt om på Färöarna. I flera kommuner upprättades separata kvinnolistor, och andelen kvinnor i kommunstyrelserna fördubblades från fem procent till 11,5 procent.

Att det var just på kommunal nivå som Färöarnas kvinnor först tog plats inom politiken tror Beinta í Jákupsstovu hänger ihop med att många beslut som var viktiga för kvinnor i vardagen togs i kommunerna.

– Här avgjordes till exempel tillgången till barnomsorg, vilket var en stor fråga för kvinnor eftersom många kvinnor under 1970- och 1980-talet gick från oavlönat arbete i hemmet till avlönat arbete utanför hemmet.

Sedan 1980-talet har andelen kvinnor inom politiken fortsatt öka på Färöarna, men utvecklingen går långsamt och har kantats av bakslag. År 2019 fanns till exempel inte en enda kvinna i landsstyret, Färöarnas regering. Alla de sju representanterna var män.

– Det väckte stor debatt och vissa kallade regeringen för "talibanlandsstyret". I dagens regering, som bildades efter valet 2022, finns lika många kvinnor som män, säger Beinta í Jákupsstovu.

Vid två tillfällen, år 2006 och 2008, har representanter från de färöiska myndigheterna fått resa till New York för att förklara i FN varför de har så låg andel kvinnor i sina beslutande organ.

– Frågan har även lyfts i Västnordiska rådet, där Färöarna, Grönland och Island är representerade, säger Beinta í Jákupsstovu.

Hon tror att de internationella påtryckningarna från FN:s kvinnokommission och Västnordiska rådet har haft betydelse för utvecklingen mot ökat inflytande för kvinnor.

Färöarna har deltagit i samarbetet inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet sedan år 1970, och samma år anslöt även Åland. Sedan 1984 deltar också Grönland i samarbetet, men inget av de tre länderna har status som fullvärdiga medlemmar. De har rätt att delta och uttrycka sig vid sammankomsterna men har inte rösträtt. Även sametingen har tillträde till det nordiska samarbetet genom att Samiskt parlamentariskt råd har observatörsstatus, och det pågår diskussioner om de olika områdenas roll i det nordiska samarbetet. Från Färöarna och Grönland har man krävt att få bli fullvärdiga medlemmar.

Naaja Nathanielsen,
Grönlands
jämsällldhetsminister

"Det blir märkligt att vi måste lämna rummet när "de stora pojkarna" ska prata, säger Grönlands jämsällldhetsminister Naaja H Nathanielsen."

Hon beskriver det som att samarbetet i Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet skaver, men hon tror på nordiskt samarbete, inte minst inom jämsällldhetsområdet.

– Jag tror det hjälper att vi i stor utsträckning delar ideologisk utgångspunkt. Inom Norden behöver man inte förklara varför jämsällldhet är viktigt. Man behöver inte försvara jämsällldhetsarbetet, vilket man kan behöva göra i andra sammanhang, säger hon.

Naaja H Nathanielsen ser att Grönland står inför flera utmaningar i nom jämsällldhetsområdet. Precis som på Färöarna är kvinnor till exempel fortfarande underrepresenterade inom politiken.

– Kvinnor här på Grönland fick inte rösträtt förrän 1948, vilket är anmärkningsvärt sent i en nordisk kontext. Den första kvinnan i parlamentet, Elisabeth Johansen, valdes in först år 1959 och hon var ensam kvinna ända tills hon slutade 1975. Sedan dess har kvinnor på maktpositioner blivit fler, men vi är inte i närheten av jämn representation. Män dominerar i regeringen, i parlamentet, i kommunerna, i by-råden och även i företagens styrelserum.

År 2011 lagstiftade Grönland om könskvotering till styrelser inom offentlig sektor och i offentligt ägda företag. Här finns nu många kvinnliga ledare, enligt Naaja H Nathanielsen. Det var hon som tog initiativ till lagen, som mötte mycket motstånd.

– Det är den svåraste lagen jag någonsin har drivit igenom. Det fanns en oro för att kvinnor som valdes skulle uppfattas som mindre kompetenta än män, som att de bara skulle ha valts för att "fylla kvinnokvoten", men lagen antogs och numera anses den inte alls särskilt kontroversiell.

Hon ser att mycket har hänt inom jämsällldhetsområdet på Grönland under de senaste decennierna, och nämner bland annat att man har lyckats bryta tabun kring våld i nära relationer, sexuella trakasserier och incest.

– Det är fortfarande känsliga ämnen, men inte som förr. Numera är det frågor som vi kan prata om och arbeta för att göra någonting åt, och så var det inte tidigare, säger hon.

Även Vivan Nikula, jämställdhetsexpert på Åland, lyfter arbetet mot våld i nära relationer som en fråga där viktigt arbete har gjorts under de senaste decennierna.

– När frågan om våld mot kvinnor och deras barn lyftes var den allmänna uppfattningen att det fenomenet inte fanns på Åland, säger hon.

Hon ledde jämställdhetsarbetet inom Ålands landskapsregering i över 20 år, från år 1994. Då anställdes hon på deltid som sekreterare för jämställdhetsdelegationen och senare fick hon rollen som chef över jämställdhetsenheten. Den sista tjänsten hade hon fram tills hon gick i pension år 2020.

Under sina år inom förvaltningen har hon lett en lång rad jämställdhetssatsningar, ofta i samarbete med andra nordiska länder.

Vivan Nikula,
Jämställdhetsexpert på
Åland

"Vi har försökt att inte uppfinna hjulet på nytt utan plocka upp forskningsresultat och de bästa idéerna och erfarenheterna från de andra länderna, och anpassa dem till förutsättningarna på Åland."

Ett exempel är arbetet med "Alternativ til Vold", ett initiativ som angriper våld i nära relationer genom att sätta fokus på förövarna. Initiativet startade i Norge och har spritts till andra delar av Norden, inklusive till Åland.

Samtidigt som man på Åland har dragit nytta av erfarenheter från de andra nordiska länderna i jämställdhetsarbetet tror Vivan Nikula också att Åland, precis som Grönland och Färöarna, har en viktig roll i det nordiska samarbetet genom att man bidrar med sina unika perspektiv. Hon konstaterar att det finns särskilda utmaningar med att arbeta för jämställdhet i ett samhälle med få invånare, där många känner eller åtminstone känner till varandra.

– Det kan vara svårt att bryta mot normer och förväntningar i ett litet samhälle, säger hon och konstaterar att åländska kvinnor som har varit engagerade och drivit på förändring ibland har fått betala ett högt pris.

Hon konstaterar att jämställdhetsarbetet är förknippat med särskilda utmaningar i ett litet samhälle men hon tror också att litenheten har fördelar. Förändringsarbetet blir kanske inte lika trögrott?

Nordiskt Forum

Nordiskt Forum år 1988 hölls under devisen "Kvinnor ska forma morgondagen" och samlade omkring 7 000 kvinnor i Oslo. Konferensen hade som mål att ge nordiska kvinnor, både gräsrotsaktivister och politiker, möjlighet att utveckla idéer och strategier för hur man kan skapa ett bättre samhälle.

Konferensen följdes upp av en ny nordisk kvinnokonferens i Åbo (Turku) 1994. Den hade parollen "Women's Life and Work - Joy and Freedom" och samlade över 15 000 deltagare från i huvudsak de nordiska och baltiska länderna. Parallellt med den breda konferensen arrangerade de nordiska jämställdhetsministrarna en konferens om nordiskt samarbete kring jämställdhet.

År 2014 genomfördes ytterligare ett Nordiskt Forum, den här gången i Malmö och med den nordiska kvinnorörelsen som arrangör. Forumet hade 30 000 deltagare från mer än 50 länder och pågick under fyra dagar. Konferensen resulterade i ett slutdokument med feministiska krav och rekommendationer till de nordiska regeringarna.

– Ibland tror jag att vi på Åland har fungerat lite som ett laboratorium i det nordiska samarbetet, som en plats där man kan testa idéer och snabbt avläsa resultat och kanske ändra metoder och strategier. En fördel med att vara liten är ju att det går ganska snabbt att genomföra saker och se vad effekterna blir.

Något Vivan Nikula har lärt sig genom åren är hur viktigt det är med statistik och fakta i jämställdhetsarbetet.

– Det finns så mycket känslor kopplat till jämställdhet, och därför behöver vi gå in i arbetet med fakta och kunskap, säger hon.

Inte minst inom arbetet mot våld i nära relationer ser hon att undersökningar som visar hur förhållandena faktiskt ser ut på Åland har haft stor betydelse. Hon nämner särskilt den åländska landskapsregeringens undersökning "Våld i nära relationer", som år 2017 visade att nästan en tredjedel av Ålands kvinnor har utsatts för våld av en närstående.

– Sådan här statistik är jätteviktig för att visa fakta, så att politiker har ett kunskapsunderlag då de ska fatta beslut.

Även Naaja H Nathanielsen tror att fakta och statistik har stor betydelse i jämställdhetsarbetet, och hon ser att detta är något de behöver mer av på Grönland.

"Vår statistik är bristfällig och dessutom är vår historia dåligt dokumenterad. Vi saknar på många sätt kunskap om kvinnors och mäns roller och förutsättningar i samhället."

Både Vivan Nikula och Naaja H Nathanielsen framhåller också att män har en viktig roll i jämställdhetsarbetet. Vivan Nikula ser att jämställdhetsfrågorna har fått större legitimitet på Åland tack vare att det har funnits män med mandat att fatta beslut och göra skillnad, som har tagit strid för kvinnors rättigheter.

– På Åland har många politiker genom åren engagerat sig i olika aspekter av jämställdhet, drivit frågan och hållit igång debatten, säger hon.

Just jämställdhetsengagemang från män i maktposition är något Naaja H Nathanielsen skulle vilja se mer av på Grönland.

– Vi saknar män som talar för förändring, säger hon.

Hon ser att arbetet för självständighet har satt frågor som rör inflytande och jämlikhet högt på den politiska agendan på Grönland, men att jämställdhetsfrågorna har hamnat lite i skuggan av den mer dominerande frågan om autonomi för Grönland. På sikt tror hon inte att frågorna kommer stå emot varandra utan hon ser tvärtom att diskussionerna om avkolonisering har potential att ge kraft åt jämställdhetsarbetet.

– Både arbetet för jämställdhet och arbetet för grönländsk autonomi handlar ju om inflytande och om att få sina rättigheter tillgodosedda.

Beinta í Jákupsstovu är hoppfull om att jämställdhetsarbetet ska fortsätta att stärkas även på Färöarna.

Att det nordiska samarbetet har haft stor betydelse i arbetet för kvinnors rättigheter på Färöarna råder enligt henne inga tvivel om. Ett bevis är den stora tavlan som pryder ena väggen i huset Mettustova, som ägs av Tórshavns kvinneforening. Konstverket visar ett fartyg som korsar vågorna mot en fond av höga fjäll.

– Det är resan till Nordiskt Forum 1988.

Nyckelbudskap

Publikationens intervjupersoner blickar framåt och riktar budskap till de som ska driva jämställdhetsarbetet i Norden vidare. Några av dem är:

1

DEMOGRAFISKA UTMANINGAR SOM DRIVKRAFT FÖR NYA POLITISKA INITIATIV

De sjunkande födelsetalen och den demografiska obalansen i Norden kan leda till nya familjepolitiska initiativ, inriktade på att öka barnafödandet. En sådan politik kan leda till en instrumentell syn på barn och ökad press på kvinnors reproduktiva roll. Om politiken tar den här riktningen skulle det innebära en vändning i den nordiska familjepolitiken, som har haft välfärd för barnfamiljer och inte befolkningstal som sitt mål.

2

UTSATTA GRUPPER BEHÖVER INKLUDERAS I JÄMSTÄLLDHETSARBETET

Framöver finns ett behov av att driva jämställdhetsarbetet med ett bredare jämlikhetsperspektiv, och lyfta situationen för särskilt utsatta grupper.

3

FLER INITIATIV FÖR ATT MINSKA LÖNESKILLNADERNA MELLAN LIKVÄRDIGA ARBETEN

Lönegapet mellan kvinnor och män minskar i Norden. Särskilt stora har framstegen varit i arbetet för att uppnå lika lön för lika arbete. Men det behövs nya initiativ för att minska lönegapet mellan likvärdiga arbeten.

4

BEHOV AV FORTSATT DIALOG OCH SAMARBETE MELLAN HBTQI-RÖRELSEN OCH KVINNORÖRELSEN

Det finns en historia av att kvinnorörelsen och hbtqi-rörelsen gjort gemensam sak i kampen för jämlikhetsreformer, men också perioder av motsättningar. Då har en del av lösningen varit att börja jobba tillsammans, i samma rum, för att skapa förståelse. Under de senaste åren har det uppstått en ny splittring mellan hbtqi-rörelsen och delar av kvinnorörelsen när det gäller transfrågor. Kanske är lösningen även denna gång att mötas och samtala.

5

UTVECKLINGEN INOM REPRODUKTIONSTEKNOLOGI KAN LEDA TILL NYA LAGSTIFTNINGSUTMANINGAR

Med den teknologiska utvecklingen inom reproduktion, särskilt när det gäller surrogatmödraskap och värdmödraskap, kommer de nordiska länderna att behöva navigera i nya komplexa frågor kring kroppsligt självbestämmande och etik. Särskilt när det gäller att balansera kvinnors rättigheter med skydd mot exploatering.

6

SEXUELLA OCH REPRODUKTIVA RÄTTIGHETER BEHÖVER FÖRSVARAS

Det pågår en global utveckling där sexuella och reproduktiva rättigheter inskränks. Ett exempel är aborträtten, som är hotad på många håll. I dessa frågor kan Norden bidra med kunskap.

7

KOPPLA JÄMSTÄLLDHET TILL KLIMATFÖRÄNDRINGARNA

Ämnet lyftes redan under 1990-talet, men har blivit än mer relevant i en tid då konsekvenserna av människans påverkan på klimatet blir mer och mer påtagligt. Vi ser att män generellt bidrar mer till klimatförändringarna än kvinnor samtidigt som kvinnor globalt sett drabbas hårdare av dess konsekvenser.

8

NORDISKT SAMARBETE ALLT VIKTIGARE I TIDER AV MOTSTÅND

Nu hörs ett växande motstånd mot jämställdhet och hbtqi-rättigheter i stora delar av världen. Den pågående "push-backen" kan göra det nordiska samarbetet viktigare. Genom att samarbeta kan vi nå ut bättre internationellt och fortsätta vara en viktig röst i frågorna, på samma sätt som internationella organ som FN och EU historiskt bidragit till att sätta press på de nordiska länderna i frågor som rör jämställdhet.

9

FRÅGOR OM AUTONOMI KAN GE KRAFT ÅT JÄMSTÄLLDHETSARBETET

Jämställdhetsfrågorna har i de självstyrande områdena hamnat lite i skuggan av den mer dominerande frågan om autonomi. På sikt behöver inte dessa frågor stå i konflikt med varandra. De har potential att ge varandra kraft, eftersom båda handlar om inflytande och om att få sina rättigheter tillgodosedda.

10

JÄMSTÄLLDHETSARBETET BEHÖVER VARA KUNSKAPSBASERAT

Det behövs mer fakta och statistik i jämställdhetsarbetet. Genom att öka kunskapen om kvinnors och mäns roller och förutsättningar i samhället möjliggörs förändring.

NIKK

Nordisk information för kunskap om kön, NIKK, är ett samarbetsorgan under Nordiska ministerrådet. NIKK samlar in och förmedlar kunskap om politik och praktik, fakta och forskning på jämställdhets- och LGBTI-området med ett nordiskt och tvärssektoriellt perspektiv. I NIKKs uppdrag ingår också att administrera Nordisk jämställdhetsfond och Nordisk LGBTI-fond.

[Läs mer om NIKK](#)

Om den här publikationen

50 år av nordiskt jämställdhetsarbete

Författare

Charlie Olofsson för NIKK, Nordisk information för kunskap om kön

Nord 2024:036

ISBN 978-92-893-8051-5 (PDF)

ISBN 978-92-893-8052-2 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/nord2024-036>

© Nordiska ministerrådet 2024

Omslagsbild: Ted Lindroos

Övriga fotografier, Johnér, Unsplash curated-lifestyle, Unsplash Mick Truys

Layout: Ted Lindroos

Publicerad: 25.10.2024

Uppdaterad:

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och en viktig del av europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 Köpenhamn

www.norden.org

Läs flera nordiska publikationer: www.norden.org/sv/publikationer